

თეიმურაზ ლლონტი

ქართული სუფრისა და ღვინის ფენოზენი

ქართული სუფრა საუკუნეთა სიღრმეებიდან მომდინარე ტრადიციაა. იგი ჯერ კიდევ მაშინ უნდა ჩასახულიყო, როცა ჩვენმა შორეულმა წინაპრებმა მკვიდრად ბინადარი ცხოვრება დაიწყეს და მათი ყოფითი არსებობის ძირითადი მამოძრავებელი და განმავითარებელი, ცხოვრების წესის თანდათანობით ჩამოყალიბებული მიწათმოქმედება და მესაქონლეობა გახდა. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ქართული სუფრის ტრადიცია უწყვეტი ციკლია. ეს ტრადიცია მუდამ ცოცხლობდა და გადაეცემოდა თაობიდან თაობას ზეპირი ცოდნით, ისევე, როგორც ხალხური პოეზია, გალობა, სიმღერა, ცეკვა. ეს უნიკალური სფეროები უშუალოდ იყო დაკავშირებული სუფრის საწესჩეულებო რიტუალების ჩამოყალიბებასთან. ზეპირ გადმოცემებში ცოცხლად ინახებოდა ყოველივე, რაც კი ქართულ სუფრასთან იყო დაკავშირებული. ხოლო წერილობითი წყაროები სუფრის, ტრაპეზის, ღვინის სმის რიტუალის შესახებ ქრისტიანობის შემოსვლისა და დამკვიდრების შემდეგ გვხვდება, თუმცა ეს არ ნიშნავს იმას, რომ სუფრის რიტუალის ტრადიციას მხოლოდ ამ პერიოდიდან ეყრება საფუძველი. წარმართული პერიოდის არქეოლოგიური მასალები მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის იმის თაობაზე, არსებობდა თუ არა იმ დროისათვის ღვინის სმის, მისი ყოფითი მოხმარების გარკვეული წესები, რაც შეიძლება ყოფითი სარიტუალო კულტურის არსებობაზეც მიგვანიშნებდეს. ამ თვალსაზრისით მეტად საინტერესოა ძვ. წ. II ათასწლეულის I ნახევრის ერთი მთლიანი ფურცლისაგან დამზადებული ოქროს საღვინე თასი, რომელსაც ძველი აღმოსავლეთის ტორეტიკულ ძეგლებს შორის ბადალი არ მოეპოვება.¹

ასევე საინტერესოა ერთი მთლიანი ფურცლისაგან დამზადებული ვერცხლის სასმისი, რომელიც ორი ჭედური ფრიზისაგან შედგება. ზედა ფრიზზე გამოსახულია 23 ნიღბიანი და მელიისკუდიანი მამაკაცი, რომელთაც ხელში პირფართო და ტანში გამოყვანილი სასმისები უჭირავთ, და სავარძელში მჯდომი ღვთაებისაკენ მიემართებიან. ღვთაებასაც ხელში სასმისი უჭირავს.²

¹ Б. Куфтин, Археологические раскопки в Триалети, Т.1, Тбилиси, 1941. с. 86-94.

² Б. Куфтин, К вопросу о древнейших корнях грузинской культуры на Кавказе по данным археологий. Сообщения АН Грузии, т. XIV в, Тбилиси, 1944. с. 322.

მცხეთის მახლობლად, სამთავროში აღმოჩენილ ბრინჯაოს სარტყელზე (ძვ.წ. IX-VIII სს.) ცხოველთა და ადამიანთა შორის ორი მხიარული მოქიფიფა გამოსახული (მცხეთელი მოქიფიფები), რომლებიც სასმისებს უჭახუნებენ ერთმანეთს.

ლიახვის ხეობაში, ჯავის რაიონის სოფელ თრიასთან აღმოჩენილ ბრინჯაოს სარტყელზე გამოსახულია ქალღვთაებათა ნადიმი და ღვინის სმის სცენა (ძვ.წ. VIII-VII სს.).³

საინტერესოა მელანში აღმოჩენილი ბრინჯაოს მამაკაცის ითიფალური გამოსახულება, რომელსაც მარჯვენა ხელში ღვინის სასმისი უჭირავს. მხარიღღოვ მახვილის ჩამოსაკიდებელი სარტყელი აქვს. მახვილი მას ალბათ მარცხენა ხელში ეჭირა (ძვ.წ. IX-VII სს.).⁴

ზემოაღნიშნული არქეოლოგიური მონაპოვრები მეტყველებს ღვინის სმის რიტუალის არსებობაზე, რაც თანამეინახეთა ურთიერთიმარტებისა და ურთიერთღაღოცვის მომენტსაც აუციღებღად გუღისხმობს.

ე.წ. შულაღერის კულტურის არქეოლოგიურმა გათხრებმა დააღასტურეს, რომ ძვ.წ. VI ათასწღღულიღან სამხრეთ კავკასიაში, კერძოღ, სამხრეთ საქართვეღღოში არსებობღა მკვიღღრად ბინაღღარი მოსახღღეობა, რომელიც ეწღღოღა მრავაღღღაროღღან მეურნეობას, მათ შორის მეღღენახეობას, და ქმნიღღა ღვინოს, როგორც შიღღამეურნეობრივ პროღღუქტს (აღღმოჩენიღღია კულტურული ვახის წიპწები, თიხის საღღვინე ჭურჭელი, ხორბღღის, ქერის და სხვა მარცღღლეულ კულტურათა სახეობები, ყვეღღა შინაური ცხოვეღღის ნაშითი, სამიწათმოქმეღღო იარაღები, წითელი ღვინის დანაღღექი თიხის ჭურჭღღეზე). თიხისაგან გამოქერწიღღი „ღღეღა-ღღვთაების“ მცირე ზოღღის ქანღღაკებები მკვიღღრად ბინაღღარი ხაღღხის რელიგიურ ცნობიერებაზე მიგვანიშნებს.⁵

გაღღაუჭარბებღღად შეიღღღება ითქვას, რომ ვახის მომშენებღღესა და მომღღლეღღს, პურის მომღღვანსა და ღვინის დამეღღენებღღელ ადამიანს პურ-ღღვინის მოხმარების, ანუ პურ-ღღვინობის სარიტუაღღო წესიც უნღღა პქონოღღა. ასევე უნღღა არსებუღღიყო გარკვეული რელიგიური რიტუაღღი „ღღეღა-ღღვთაებისაღღმი“ აღღღღენიღღი სამაღღღღობელით. მისაღღღღენღღელ, შესაწირ პროღღუქტებაღღ კი პური და ღვინო იქნებოღღა გამოყენებუღღი.

ძნელია იღღის თქმა, თუ როღღის ჩამოყალიბღღა ამგვარი რიტუაღღების აღსრუღღებისას ხმიერად (წამღღერებით) აღმოთქმა „ღღეღა-ღღვთაებისაღღმი“ აღღღღენიღღი სამაღღღღობღღისა, მაგრამ თამაღღად შეიღღღება ვთქვათ, რომ გაღღობა უნღღა ყოფიღღიყო უწინარესი და უძვეღღესი ფორმა საზოგადოღღღღღღერთისაღღმი აღღღღენიღღი სამაღღღღობღღისა და იგი ადამიანთა ჯგუფის

³М. Хидашели, Антропоморфные ожества раннеземледельческих племен южного Кавказа. Кавказско ближневосточный сборник, VII, Тбилиси, 1984, с. 139-145.

⁴ღ. ჭიღაშვიღღი, მეღღვინეობა მეორე ათასწღღღულიღის ბოღღოსა და პირვეღღის დასაწვისში // „ვენახი, ღვინო და ქართვეღღები“, თბიღღისი, 2004. გვ. 78.

⁵თ. კიღღურაძე, კულტურული მეღღენახეობისა და მეღღვინეობის აკვანი // ჟურნაღღი „ვაზი და ღვინო“, №1-2, 2000, გვ. 27.

მიერ სრულდებოდა. რაც შეეხება მღერას, სიმღერას, ის გალობისაგან უნდა წარმოშობილიყო.

რამდენადაც მიწათმოქმედი ადამიანი „დედა-ღვთაების“ კულტთან უშუალოდ აკავშირებდა ღვინოს, როგორც შესაწირ, ძღვნად მისართმევე პროდუქტს, ამდენად მას ვაზის კულტურისა და ღვინისადმი მოკრძალებული დამოკიდებულებაც უნდა გასჩენოდა. პური და ღვინო იმთავითვე უნდა ჰქონოდა შეცნობილი ღმრთისაგან ბოძებულ დიდ სიკეთებად — „ჭამადად სიცოცხლისა“ და „სასუმელად სიცოცხლისა“.

ღვინო ადამიანთა გუნება-განწყობის ამაღლებას უწყობდა ხელს და ერთად ყოფნისა და თავის შექცევის სურვილს აძლიერებდა. ამაღლებული განწყობა ლექსისა და გალობა-სიმღერის წარმოთქმის, მოჭარბებული ენერჯია კი მოძრაობის, ანუ ცეკვა-თამაშის სურვილს ბადებდა. თანდათანობით ყალიბდებოდა ჩვევა და შემდგომ გარკვეული წესი პურობისა და საფუძველი ეყრებოდა ტრადიციული რიტუალის ჩამოყალიბებას.

ა. ლეკიაშვილის აზრით, „ხალხს ღვინო წმინდა სასმელად წარმოედგინა, ამოტომაც იყო ჩართული სარწმუნოებრივ წესებში ღვინით ხელის განბანვა და ღვინის მოსხურება. საგულისხმოა, რომ ცხოვრების ყოველ მნიშვნელოვან მოვლენას: შვილის დაბადებას, ქორწილსა თუ დასაფლავებას, სხვადასხვა დღეობა-დღესასწაულს აუცილებლად ღვინის სმა აგვირგვინებდა.“

ღვინო — წმინდა სასმელი — სხვადასხვა წმინდანისა და ღვთაების სოფლისა თუ საგვარეულო, სათემო თუ სახეუო მფარველი „პატრონების“ შესაწირა იყო. შესაწირავ ღვინოს — ზედაშეს საგანგებო ქვევრებში ინახავდნენ⁶.

მაღალი დონე ქართული სარიტუალო ყოფითი კულტურისა, რომელიც ათასწლეულთა განმავლობაში ვითარდებოდა და ყალიბდებოდა, გვაფიქრებინებს, რომ იგი უნდა ჩასახულიყო სწორედ ნეოლით-ენეოლითის ხანებში სამხრეთ კავკასიაში განსახლებული ქართველური მოდემის ტომებში. მიწათმოქმედება და განსაკუთრებით მვენახეობა-მელვინეობა უნდა ყოფილიყო ის ბაზისი, რომელზეც აღმოცენდა შემდგომში ზედნაშენი — უძველესი ქართული ცივილიზაცია. ამ პროცესში განმსახვრელი როლი ითამაშა ვაზის კულტურამ.

რელიგიური და ყოფითი სარიტუალო წეს-ჩვეულებების წარმოქმნა-ჩამოყალიბებისა და განვითარების საფუძველზე ათასწლეულთა განმავლობაში ჩამოყალიბდა მათი აღსრულების ის უნიკალური ფორმა, რომელსაც ქართული სუფრა ჰქვია, კერძოდ, მისი სახეები, როგორიცაა ყოველდღიური, საქორწინო, რელიგიური და კალენდარული დღეობების, თაღზი, ანუ სამგლოვიარო სუფრები. ეს სახეები პირობითად შეიძლება ლხინისა და ჭირის სუფრად დავაჯგუფოთ. ჭირი და ლხინი ხომ კაცთა

⁶ ა. ლეკიაშვილი, „შენ ხარ ვენახი“, 1972. გვ. 117.

ცხოვრების მუდმივად ურთიერთმონაცვალე მოვლენებია, რომელთა აღნიშვნაც სუფრის გარეშე არ ხდება. წესი და თადარიგი ჭირისა და ღვინის სუფრებისა მკაცრად რეგლამენტირებული და დახვეწილია და თანამეინახეთა სულიერ-ზნეობრივი განწყობის ადეკვატურად გამომხატველი.

ყოველდღიური სუფრის ერთ-ერთი და მეტად მნიშვნელოვანი გამოხატულებაა ოჯახური ტრაპეზი, რომელიც თავისი შინაარსითა და ფორმით განსხვავებული მოვლენაა. ოჯახური ტრაპეზი, ანუ ოჯახის წევრთა შეკრება საუზმისას, სადილისას, სამხრისა თუ ვახშმისას შეიძლება ქართული სუფრის ერთგვარ ინტიმურ და ღრმად შინაარსიან სახესხვაობად მივიჩნიოთ. ოჯახური ტრაპეზის თანამონაწილენი ოჯახის წევრები არიან, აქ უმთავრესი მომენტი ოჯახური ინტიმია.

ოჯახური ტრაპეზი უახლოეს, სისხლით ნათესავთა ერთად ყოფნის სასიხარულო განცდაა, ღმრთისაგან ბოძებული სასმელისა და საზრდელის, ანუ პურ-ღვინის მიღების სიხარულია. ამდენად, ოჯახური ტრაპეზი ერთგვარად გარკვეული საიდუმლოების მომცველი ფენომენია. ეს განცდა შინაგანი სულიერი სიმშვიდითა და თითქოსდა გაუცნობიერებელი და გამოუთქმელი ერთად ყოფნის სიხარულით გვირგვინდება.

ქართველი კაცი ტრანსფორმირების გასაოცარი უნარით გამოირჩევა. იგი დღევანდელი გლობალიზაციის ნიშნით აღბეჭდილი, ცვალებადი და ხშირად არაპროგნოზირებადი გარემოს პირობებშიც კი ცდილობს შეინარჩუნოს ოჯახური ტრადიციები, კერძოდ, ოჯახური ტრაპეზის უძველესი ტრადიცია, თუმცა ამის აღსრულებას ყოველთვის როდი ახერხებს. ოჯახში, სადაც ურთიერთობა სიმშვიდის, სიყვარულის, უფროს-უმცროსობის, თავდაჭერილობისა და სიატკბილობის პრინციპზეა დაფუძნებული, ერთად ტრაპეზობის სურვილი შინაგან მოთხოვნილებად არის ქცეული და ძალდაუტანებლად იბადება.

მავანი და მავანი იკითხავს: როგორღა მოვახერხოთ ერთობლივი ტრაპეზი, როცა ოჯახის წევრები თითქმის მთელი დღით არიან გასულნი სამუშაოდ? სამწუხაროდ, ეს რეალობაა და ამას ვერსად გავექცევით, მაგრამ, როცა კი ოჯახის წევრებს ამის საშუალება მიეცემათ, სასურველია, ადასრულონ ოჯახური ტრაპეზი. სხვაგვარად, სუფრის ერთობლივი ტრაპეზის იგნორირება უარყოფით გავლენას უპირატესად მოზარდ თაობაზე ახდენს. იკარგება ღვთიურ სიკეთეთა ერთობლივად მიღების განცდა, ტრაპეზთან ქცევის ეტიკეტის შეცნობისა და გააზრების საშუალება, რაც ხელს უწყობს მოზარდ თაობაში (და არა მარტო მასში) განკერძოებულობის უტაქტო და უეტიკეტო ჩვევების ჩამოყალიბებას. ისეც ხდება, რომ ოჯახის წევრები იკრიბებიან სატრაპეზოდ და დაწყებისთანავე ირთვება ტელევიზორი, მიუხედავად იმისა, რა შინაარსის მასალა გადმოიცემა ცისფერ ეკრანზე. მეტრაპეზენი მისჩერებიან ეკრანს და ერთმანეთს ვეღარ ამჩნევენ, ლუკმას ლუკმაზე ანგარიშშიუცემლად აყოლებენ და ვეღარც კი

გრძნობენ ღვთისაგან ბოძებული საზრდელისა და სასმელის გემოს. იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს ტრაპეზს ერთმანეთისაგან გაუცხოებული ადამიანები შემოსხდომიან.

მეტად საინტერესოა ერთ-ერთი ამერიკელის მონათხრობი ამერიკული ოჯახის წევრთა მიერ ტრაპეზის ერთობლივად ჩატარების შესახებ. თბილისში, ერთ-ერთ ქართულ ოჯახში სტუმრობისას მან ასე გამოხატა თავისი შთაბეჭდილებები: ჩვენ, ამერიკელებს არა გვაქვს ასეთი ბედნიერების განცდის საშუალება, რასაც განიცდით თქვენ, ქართველები. თქვენ ერთად მღერით, იგონებთ წინაპრებს, ადღეგრძელებთ მშობლებს, დედამამიშვილებს, მეგობრებს, ჩვენ კი ამის საშუალება არა გვაქვს დროის უქონლობის გამო, არა გვაქვს ამგვარი ტრადიცია, ჩვენ ისე ვართ დატვირთულნი, რომ ოჯახის წევრები მხოლოდ დღის ბოლოს ტრაპეზის გარშემო ვხვდებით ერთმანეთს და ვსაუბრობთ; შემდეგ კი, ჩვენ-ჩვენს ოთახებში მიგეშურებით და იქ ვიკეტებით, რათა ტელევიზორით ახალი ამბები მოვისმინოთ.

მართალია, საქმიანობის დაძაბული რეჟიმი განსაზღვრავს ამერიკელის ყოველდღიური ცხოვრების სტილს, მაგრამ ტრაპეზის ერთობლივად გაწევის სურვილი ამერიკელთათვისაც სანუკვარი პროცესი ყოფილა.

* * *

თალხი, ანუ ჭირის სუფრა გარეგნული ფორმით სადა, მკაცრი, ერთგვარად შეკუმშული და მოთოკილია, შინაგანი არსით კი მეტად დაყურსული, ემოციურ-ფსიქოლოგიური ტონალობით გაჟღენთილი, დამაფიქრველი, ღრმად მიმაგალი ცნობიერების სიღრმეებისაკენ. თალხი სუფრა მადლია ამქვეყნიური ცხოვრებიდან წასული კაცისადმი გაცემული, ღვინით დამბალი პური კი — მისი სულისა და ხორცის გარდასული ერთიანობის გასიმბოლოებული შეგრძნება.

ბუნებრივია, თალხი სუფრა ითხოვს სადღეგრძელოთა შემჭიდროებულ რიგს, ლაკონურობასა და სიბრძნეს, რაც, როგორც თამადის, ისე სუფრის თითოეული წევრისაგან ემოციურ-ფსიქოლოგიურსა და ზნეობრივ მოწესრიგებულობას მოითხოვს. უნდა აღინიშნოს, რომ თალხი სუფრის რიტუალი საქართველოს სხვადასხვა მხარეში მცირეოდენი სახესხვაობით სრულდებოდა. მხედველობაში გვაქვს განსხვავებანი როგორც აღმოსავლეთ-დასავლეთ, ისე მთისა და ბარის რეგიონებში. იგულისხმება სუფრაზე მისართმევი კერძები და შესანდობარისა და სადღეგრძელოს წარმოთქმის თადარიგი.

თ. იველაშვილის მიხედვით შვიდი, იშვიათად, ცხრა შესანდობარი და სადღეგრძელო ისმებოდა ჭირის სუფრაზე. ასევე შეზღუდული იყო წრე იმ ადამიანებისა, ვინც ჭირის სუფრაზე იკრიბებოდა, ეს იყო, უპირველეს ყოვლისა, ახლო ნათესაობა, ოჯახურ წრესთან დაახლოებული ადამიანები.⁷

დავიწყებას მიეცა თალხი სუფრის ერთი უმნიშვნელოვანესი ჩვეულება.

⁷თ. იველაშვილი, „ქართული სუფრის ეტიკეტი“, თბ., 1995. გვ. 45.

თინა იველაშვილის განმარტებით, გარდაცვლილი ადამიანის შესანდობრად წარმოთქმული სიტყვის შემდეგ სასმისის დაცლა ტრადიციულად დაუშვებელი იყო. საფლავზე გასული მამაკაცები შესანდობარის თქმისას სასმისიდან ღვინოს ოდნავ მოსვამდნენ, დანარჩენს კი საფლავზე დააქცევდნენ. დღეს გაკვირვებას იწვევს ამგვარი ქმედება. ზოგიერთს მიცვალებულის პატივისცემა ისა ჰგონია, თუ შესანდობარს ბოლომდე გამოცლის. სამწუხაროდ, გაცნობიერება არ ხდება იმ მნიშვნელოვანი გარემოებისა, რომ სასმისში მოთავსებული ღვინო მიცვალებულის წილია, ჩვენ მხოლოდ მცირედი უნდა მოვსვათ და ამით მიცვალებულის ხსოვნისადმი ჩვენი თანაზიარობა გამოეხატოს.

შესანდობარის წარმოთქმისას იგონებენ მიცვალებულის ცხოვრების გზას, მის ღვაწლსა და დამსახურებას ოჯახისა თუ ერის წინაშე და შესთხოვენ უფალს, რათა შეუნდოს ამქვეყნიური ცოდვები და ნათელში ამყოფოს მისი სული.

ჩვენს თანამედროვეთ იმის გაცნობიერებაც უჭირთ, როგორ შეიძლება შეიდ (ან ცხრა) შესანდობარსა და საღვთაღმთაში სათქმელის სრულად ჩატევა. ჩვენი აზრით, ეს იმიტომ ხდება, რომ ჭირის სუფრამ დაკარგა თავისი შინაარსობრივ-გარეგნული ფორმა და უფრო თავშესაქცევ წვეულებად გადაიქცა, სადაც ჯერჯერობით არ მღერიან და არ ცეკვავენ. მაგრამ განა არ გვინახავს დღეს ისეთი ე.წ. ლხინის სუფრები, სადაც არც მღერიან და არც უკრავენ და სადაც უსაგნო ჭამა-სმამა გაჩაღებული მხოლოდ? ჭირის სუფრები სწორედ ამგვარ სუფრებს უფრო ემსგავსება.

საღვთაღმთაობის რაოდენობაზე მოგახსენებთ. თალხი სუფრა გარდაცვლილის შესანდობარით იწყებოდა (რომლის წარმოთქმამდე პურის გატეხა წესად არ იყო მიღებული). შემდეგ ისმებოდა გარდაცვლილის ოჯახის წევრების საღვთაღმთაობა. მესამე საღვთაღმთაობაში ოჯახს ლოცავდნენ, უსურვებდნენ გამრავლებას, ბარაქასა და კეთილდღეობას. შემდეგ კი წარმოთქვამდნენ ახლად გარდაცვლილთა შესანდობარს. შემდეგი საღვთაღმთაობა მშვიდობისა იყო. მომდევნო საღვთაღმთაობით კი მიცვალებულის ნათესავებსა და მეზობლებს დალოცავდნენ. ბოლოს ადღვრებდნენ მათ, ვინც გააპატიონა მიცვალებული და გაუჭრა საფლავი. იმ შემთხვევაში, თუ გარდაცვლილი ხანდაზმული იყო, სუფრის წინამძღოლს შეეძლო კიდევ ორი საღვთაღმთაობა შეესვა, მხოლოდ ეს საღვთაღმთაობებიც აუცილებლად გარდაცვლილთან უნდა ყოფილიყო დაკავშირებული.

რამდენიმე სიტყვით გვსურს, შევჩერდეთ თალხ სუფრაზე წარმოთქმულ შესანდობართა და საღვთაღმთაობათა რაოდენობაზე. ასე გასინჯეთ, დღეს თალხ სუფრაზე საღვთაღმთაობათა და შესანდობართა რაოდენობა ცხრამეტ-ოცს აღწევს, ზოგჯერ აჭარბებს კიდევ. რაც ეწინააღმდეგება თალხი სუფრის შინაარსსა და მიზანდასახულობას. დაჩქარებული რიგი თამადის მიერ წარმოთქმული სიტყვებისა არღვევს თალხი სუფრის სიმშვიდეს,

უფრო მეტიც: აწუხებს თანამესუფრეთ და ღლის მათ ყურადღებას. ყოველივე ამას მოჰყვება ის, რომ სუფრა თანდათანობით იწყებს დაცარიელებას, მაშინ როცა თამადა ჯერ შუა გზაზეა. აღარ არსებობს კონტაქტი თამადასა და თანამესუფრეთა შორის. ყველა განკერძოებით საუბრობს. ამგვარი მდგომარეობა ყოვლად შეუწყნარებელია, ეს ხომ მიცვალებულისა და ჭირისუფლების მიმართ უპატივცემულობის გამოხატვაა.

უკანასკნელ ხანს არაერთგზის მოგვისმენია და წაგვიკითხავს ერთი მეტად შეუსაბამო და ალოგიკური რამ: გარდაცვლილი ადამიანის მოსახსენიებელ სიტყვას „სადღერძელოს“ უწოდებენ. ერთგვარად ჩრდილში ექცევა აზრობრივად მეტად დატვირთული სიტყვა — „შესანდობარი“. როგორ შეიძლება გარდაცვლილ ადამიანს სადღერძელო ვუთხრათ, დღერძელობა ვუსურვოთ. შესანდობარი უფლის წინაშე სათხოვარია, რათა მან მიცვალებულს შეუნდოს ამქვეყნიური ცოდვები და ნათელში ამყოფოს მისი სული. ამდენად, ამ ორი ნატიფი ტერმინის ერთმანეთში აღრევა მიზანშეუწონელია.

ქართველებმა ვიცით ხოლმე თქმა: ქართული სუფრა აკადემიააო. რა მოიაზრება ამ ლაკონურსა და ბრძნულ გამოთქმაში? რატომ უწოდეს ქართულ სუფრას აკადემია? ქართული სუფრა, ლხინისა იქნება თუ ჭირისა, ოთხ ძირითად პროცესს მოიცავს, ესენია: სუფრის სამზადისი და გაწყობა, სუფრის დასაწყისი, შუა სუფრა და სუფრის დასასრული. თითოეული მათგანის აღსრულება გამოცდილებას, პასუხისმგებლობას, სულიერი და ფიზიკური ძალების მობილიზებას, დახვეწილ გემოვნებასა და ცოდნას მოითხოვს. სადღესასწაულო სუფრის, ნადიმის მნიშვნელოვან, საწყის ეტაპს წარმოადგენდა ნადიმის სამზადისი. მას უაღრესად მოწესრიგებული ორგანიზაციული თადარიგანობა ახასიათებდა. დიდი ნადიმის გაწყობაში ოჯახს ნათესავ-ახლობლები და მეზობლები ეხმარებოდნენ, როგორც მატერიალურად, ისე ფიზიკურად. ასე, მაგალითად, თემში დამკვიდრებული წესისამებრ, მეზობლები შეეწოდნენ მოზეიმე ოჯახს ღვინით, ხორცეულითა და სხვადასხვა სანოვაგით, მონაწილეობდნენ სამზადისში, ამდენად ერთი ოჯახის ზეიმი თემის ზეიმადა იქცეოდა.

ნადიმის მშვენება იყო სუფრული სიმღერები, რომლებსაც ყოველი სადღერძელოს შემდეგ ასრულებდნენ. თითოეული სიმღერა მხოლოდ ერთხელ იმღერებოდა და თავის შინაარსითა და ინტონაციით თითოეულ სადღერძელოს ეთანაწყობოდა. ასე, მაგალითად, გურიაში პირველ სადღერძელოს, მშვიდობის სადღერძელოს, სიმღერა „ჩვენ მშვიდობა“ მოჰყვებოდა.

მეტად საინტერესო მასალებს გვაცნობს თ. იველაშვილი სამცხე-ჯავახეთში არსებული ტრადიციის შესახებ. სუფრულებში ერთმანეთისაგან გამოიყოფოდა „სუფრის გახსნის“, „ლხინში შესვლის“, „სუფრის დახურვის“ ანუ „შემოძახილის“ სიმღერები, რომლებიც ერთმანეთისაგან გა-

ნირჩეოდნენ ტექსტების შინაარსისა და შესრულების დროის მიხედვით: „სუფრის გახსნის“ სიმღერები რელიგიურ-ისტორიული შინაარსისა იყო, „ლხინში შესვლისა“ — საგმირო-საყოფაცხოვრებო შინაარსისა, სუფრის დახურვისა კი — შემოძახილის სიმღერები.⁸

მასპინძელი მუდამ ცდილობდა, სტუმრისათვის შესაფერისი და სათნო ძღვენი მიერთმია. ამისათვის ის არაფერს იმუშრებდა, არც ფიზიკურად და არც მატერიალურად, ოღონდ კი სტუმრისათვის ესიამოვნებინა და სტუმრობის ჟამი დაემახსოვრებინა. ეს მასპინძელს ოჯახის ღირსების საქმედ მიაჩნდა.

ერთობ საპასუხისმგებლო რიტუალია სუფრის გაწყობა, რომლის ღირსეულად აღსრულებას სათანადო ცოდნა-გამოცდილება, გემოვნება და ესთეტიკური საზრისის დონე სჭირდება.

ქართველი კაცი დასაბამიდან ზრუნავდა ყოფითი ცხოვრების გარეგნული ფორმის დახვეწისა და სრულყოფისათვის, მისი ეს თვისება ქართული სუფრის კულტურის შექმნაშიც კარგად გამოძღვანდა. ქართველმა დიდი გემოვნებით შემზადებული კერძების გარეგნული იერიც თავისებურად დახვეწა და ღვინოც შესაფერისი შეურჩია. სუფრაზე კერძების მიწოდება-საც ჰქონდა და აქვს თავისი პეწი და მომხიბლველობა.

ორიოდე სიტყვით არ შეიძლება, არ შეეჩერდეთ ადამიანთა ისეთ საპასუხისმგებლო და საპატიო ფუნქციაზე, რომელსაც სუფრის მომსახურენი, ანუ მოტრიალენი ჰქვია. მოტრიალეთაგან აღსანიშნავია სუფრაზე კერძების შემომტანი ადამიანები, უპირატესად ქალები, და მამაკაცები — ე. წ. „მერიქიფენი“, რომელთა მოვალეობაა სუფრაზე ღვინის შემოტანა.

მოტრიალეთა საქმე მეტად საპასუხისმგებლოა, მოწესრიგებულობას, ტაქტს, კერძების სუფრაზე განაწილების ცოდნას, თავდაჭერილობასა და ყურადღებას მოითხოვს. საინტერესოა სიტყვა „მერიქიფე“-ს განმარტება: „სუფრაზე ღვინის მიმწოდებელი, დამსხმელი, მწღე“.⁹

ჩვენი აზრით, სიტყვა „მერიქიფე“ წარმოშობილი უნდა იყოს მოტრიალეთა მამაკაცის უმთავრესი ფუნქცია-მოვალეობიდან, მას არა აქვს უფლება სუფრის გასრულებამდე ღვინის დაღვევისა, მისი ქეიფის ჟამი მხოლოდ შემდეგ, კერძოდ, სუფრის გასრულების შემდეგ დგება.

ქართული სუფრისა და სადღეგრძელოს შესახებ მეტად საინტერესო ცნობებს გვაწვდის ფრანგი მოგზაური ჟან შარდენი.¹⁰

ჟან შარდენის აღწერით, საქორწინო ნადიმზე დამსწრე უცხოელი სტუმრები აღფრთოვანებულები იყვნენ ქართული სუფრით: „კერძები საოცარი წესრიგითა და უხმაუროდ შემოჰქონდათ. ყველა უხმოდ ასრულებდა თავის საქმეს. ერთ მაგიდაზე მსხდომი სამი ევროპელი უფრო მეტს ხმაუ-
⁸თინა იველაშვილი, ქართული ტრადიციული საქორწინო სუფრა და თანამედროვეობა, თბილისი, 1991.

⁹ ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, 1990.

¹⁰ ჟან შარდენი, მოგზაურობა სპარსეთსა და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში (ცნობები საქართველოს შესახებ), 1975.

რობდა, ვიდრე ამ ნადიმზე მყოფი ას ორმოცდაათი კაცი. ამ საუცხოო წესრიგის შემდეგ, ყურადღებას ყველაზე მეტად ჭურჭლეულობის სიმრავლე იქცევდა“. აქ იყო დაახლოებით ასოცი ფიალა, თასი, ხელადა და ყანწი, სამოცი სურა, თორმეტი აზარფეშა, თითქმის ყველა აზარფეშა ვერცხლისა იყო. სურები ან სადა ოქროსი იყო ან მომინანქრებული ოქროსი. თასები და ხელადები ზოგი ოქროთი იყო დაფერილი, ზოგიც კიდევ ოქროთივე მოხატული. ზოგს ძვირფასი ქვები და ვერცხლის მოჭედილობა ამშვენებდა. ყანწებიც ძვირფასი თასების მსგავსად იყო მოზარნიშებული.

„სტუმარი ღვთისააო“, – ასე მიაჩნდა ქართველ კაცს და მას ღვთისაგან მოვლენილ მოყვასად აღიქვამდა. ამიტომაც ცდილობდა, ყოველივე საუკეთესო მიეძღვნა მისთვის — დაეო ტაბლა კეთილი, მიერთმია საუკეთესო ღვინო და ყოველივე, რაც კი ებადა; მოელხინა იგი, ეძღერა, გაეხალისებინა, სიყვარულითა და ოპტიმიზმით აღევსო, ედღეძელეებინა მისთვის სამშობლო, ოჯახი, სამოყვრო და სანათესაო, სამეზობლო და სამეგობრო, მოეგონებინა წინაპრები, ამ ცხოვრებიდან წასული ადამიანები, დაელოცა ოჯახი, თანამეცხედრე, შვილები, შვილიშვილები, შვილთაშვილისშვილები და თავადაც გაეზარა სტუმრობის მაღლით.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ღვინო ქართული სუფრის უმნიშვნელოვანესი და უმთავრესი ელემენტია. განსაკუთრებით უნდა შეეჩერდეთ კახურ ღვინოზე, რომელიც მართლაცაა მშვენება ქართული სუფრისა და თვალისჩინა ქართული მეღვინეობისა. კახური ღვინო დიდად მოსწონდათ ყველგან და ყოველ დროში. ამ ღვინოს უზვად გამოიყენებდა ირანის შაჰის კარი, დიდი რაოდენობით გაჰქონდათ კახური ღვინო რუსეთის იმპერიაში.

რაოდენ უზვადაც არ უნდა ყოფილიყო გაწყობილი ქართული სუფრა, თუკი ღვინო შედარებით მდარე ან უვარგისი იყო, ქართველი კაცი ასეთ სუფრაზე ვერ ილხენდა. ქართველი კაცი ყოველთვის მომთხოვნი იყო ღვინის ხარისხისადმი, ამიტომაც ცდილობდა, სასტუმრო ღვინო ყოველთვის გამორჩეული დაეყენებინა. ეს მას პიროვნული და ოჯახური ღირსების საქმედ მიაჩნდა.

საოცარი თვისება ახასიათებს ქართულ, კერძოდ კი, კახურ თეთრ მშრალ ღვინოს. ამ ღვინით ადამიანი კარგად ილხენს, ხარობს, ლალობს, სხვასაც ალხენს და ამხიარულებს, სიმღერასა და ცეკვა-თამაშში კარგად სვამს და კარგად ინელებს. აი, როგორ შეაფასა კახური ღვინო ალექსანდრე დიუმამ (მამამ) 1859 წელს თბილისში ჟურნალ „ცისკრის“ რადაქციაში გამართული პურობიდან მიღებული შთაბეჭდილების შემდეგ: „ღმერთმა ...ქართველ მსმელებს კახური ღვინო მისცა, ესე იგი ის საუცხოო ღვინო, რომელიც არ ათრობს, ანუ უფრო სწორად, თავში არ უვარდება მსმელს“.¹¹ იმასაც აღვნიშნავთ, რომ ალექსანდრე დიუმას ნადიმზე უზვად შეუსვამს

¹¹ალ. დიუმა, „კავკასია“, „მერანი“, თბილისი, 1970. გვ. 342.

კახური ღვინო.

მაინც საიდან მოდის ეს ანდამატი კახური ღვინისა? ქართულ ღვინოს ყოველთვის ჭაჭაზე აყენებდნენ. კახური ღვინო კი გამორჩეულია იმით, რომ ის დუღდება და ვარგდება სრულ ჭაჭაზე გაზაფხულამდე, ამდენად, იღებს ყოველივე საუკეთესოს ყურძნის მტკვნისაგან და გამოირჩევა მაღალი ბიოენერგეტიკული, დიეტური და სამკურნალო თვისებებით. როცა ღვინის მოხმარების ესთეტიკურ მხარეზე ვლაპარაკობთ, არ შეიძლება, არ გავიხსენოთ ტრადიციული ქართული სასმისები. ქართველი კაცი დღენი-დაღ ეძიებდა ნატიფსა და დახვეწილ ფორმებს საღვინე ჭურჭლისას. ამით იგი დიდ ყურადღებას აქცევდა ღვინის მოხმარების გარეგნულ მხარესაც. რაც უთუოდ სილამაზესა და მომხიბლველობას ანიჭებდა სუფრას. სამწუხაროა, რომ დღესდღეობით ბევრი ქართული ტრადიციული სასმისი მხოლოდ სამუხეუძო ექსპონატად ქცეულა და ქართულ სუფრაზე მათთვის ადგილი ვეღარ მოგვინახავს. ესენია თიხის, რქის, ხის, სპილენძის, ვერცხლისა და ოქროს საწდე სასმისები: ჭინჭილა, თასი, ფიალა, კათხა, კოჩხო, ფეშხუმი, სირჩა, ჩხუტი, სარიოში, ჩარქა, ტარკოში, მოწამე, კულა, მოღკოში, ხიწილი, ყარყარა, ხაკანა, მარანი და სხვ.

ნაირფერი და დახვეწილი სხვადასხვა ფორმის ჭურჭელი თანამეინახეთა თვალს ხიბლავდა და მათში ესთეტიკურ შეგრძნებებს აღძრავდა. არ გადავაჭარბებთ, თუ ვიტყვით, რომ ნატიფი გემოვნებით ნაკეთები სასმისი და მასში მოთავსებული კამკამა ღვინო ფორმისა და შინაარსის ერთგვარი ჰარმონიული შერწყმა იყო.

საქვეყნოდაა აღიარებული ქართული ტრადიციული სუფრის დაუწერელი წესები და კანონები. ღვინის სმისა და მოლხენის, უფროს-უმცროსობისა თუ მაგიდის წვერთა, თანამეინახეთა თანასწორუფლებიანობის დახვეწილი ნიუანსები, ამ უნიკალური მოვლენის გვირგვინი კი სუფრის წინამძღვარი — თამადა გახლავთ. სიტყვა „თამადა“ არ გვხვდება არც სულხან-საბას (XVII-XVIII სს), არც ნიკო ჩუბინაშვილის (XIX საუკუნის 30-იანი წლები) ლექსიკონში. ეს სიტყვა არა აქვს მოხსენიებული დავით ჩუბინაშვილს არცერთ „რუსულ-ქართულ ლექსიკონში“ (1846, 1886 და 1901 წწ.). ამდენად, გასაგებია, რომ „თამადობა“ არ არის აღნიშნული ვლადიმერ დალის „ცოცხალი ველიკორუსული ენის განმარტებით ლექსიკონში“ (1882 წ.).

პირველად სიტყვა „თამადობა“ გვხვდება დავით ჩუბინაშვილის მიერ სანკტ-პეტერბურგში 1887 წელს გამოცემულ „ქართულ-რუსულ ლექსიკონში“. ეს ფაქტი მიუთითებს იმაზე, რომ ამ პერიოდისათვის სიტყვა „თამადა“ არ იყო დამკვიდრებული რუსულ სალიტერატურო ენაში.

„რუსული ენის განმარტებით ლექსიკონში“ სიტყვა თამადა პირველად განმარტეს ბ. ვოლინმა და დ. უშაკოვმა 1940 წელს (ის აღნიშნულია როგორც ქართული ენიდან რუსულ ენაში შესული სიტყვა). ამავე დროს უნდა

აღვნიშნოთ, რომ არაბულ, თურქულსა და სპარსულ ენებში სიტყვა „თამადა“ არ ჩანს.

დავით ჩუბინაშვილი „თამადობას“ განმარტავს, როგორც „თუმაჯობას“, „თუმაჩიანობას“, უფროსობას, ან თავობას, მაგალითად, ღვინის სმამში. ჩვენ არ შეეჩერდებით იმაზე, თუ რა გზით შეიძლება „თუმაჯობა“ „თამადობად“ ქცეულიყო, მაგრამ ხაზს გაეუსვამთ ერთ უდავო ფაქტს: „თამადობა“ ქართულ სამყაროში დაბადებული სიტყვაა და იგი უთარგმნელად არის შესული ჩვენი მეზობელი ხალხების ენებში.

იოსებ კვიციანიის ცნობით, სვანეთში მოწინავე მთიბავს „თამათას“ უწოდებდნენ.¹² ნ. ბრეგაძის მონაცემებით რაჭა-ლეჩხუმში მოწინავე, საუკეთესო მემინდვრე მუშას დღის ბოლოს, ვახშამზე, სუფრის წინამძღოლობა და საკლავის თავი ეკუთვნოდა.¹³ ცნობილია აგრეთვე ის, რომ რაჭაში პირველ მომკვლს თაბაგარად იხსენიებდნენ. როგორც ვხედავთ, საუკეთესო მუშას ზოგ კუთხეში თაბაგარი, ზოგ კუთხეში კი „თამათა“ ერქვა.

ზემოთ მოტანილი მეტად საინტერესო მონაცემების შემდეგ ეჭვს აღარ უნდა იწვევდეს სიტყვა „თამადის“ ინტერპრეტაციის ეს შესაძლო ვარიანტი. ამ სამი სიტყვის — „თამადის“, „თამათასა“ და „თაბაგარის“ ურთიერთმსგავსი ფუნქციური დატვირთვა, შინაარსობრივი გააზრება დიდი ალბათობით მიგვანიშნებს იმაზე, რომ სიტყვა „თამადა“ „თამათას“ და „თაბაგარის“ იდენტური სიტყვა უნდა იყოს. მეტად საინტერესოა ჩვენს დღევანდელიაში შემორჩენილი ჩვეულება თამადისათვის შემწვარი გოჭის თავის მირთმევისა, მსგავსად რაჭული ჩვეულებისა.

ყოველივე ზემოთქმული კიდევ ერთხელ გვიძლიერებს იმ აზრს, რომ სიტყვა „თამადა“ ქართულ წიაღშია წარმოშობილი.

* * *

რა სადღეგრძელოები ისმებოდა ტრადიციულად ქართულ სუფრაზე და როგორია დღევანდელი ქართული სუფრის თადარიგი? აკაკი წერეთელი გვიდასტურებს, რომ ქართველ მეფეებს ჰქონდათ ჩვეულება, მშვიდობიანობის ჟამს საქართველოს სხვადასხვა კუთხის წარმომადგენლებთან ერთად დიდი ლხინი გადაეხადათ, სადაც ქართველები „ილხენდნენ და გაჰკიოდნენ ერთხმად მრავალჟამიერსა“.¹⁴ პოეტი ასევე გვიდასტურებს იმას, თუ რაოდენ ზნეობრივ-ეთიკური იყო ქართველთა ლხინი: ქართველებმა „მთვრალობა და სადღეგრძელო სათითოო არ იცოდნენ, ჩვენი ლხინი რომ ენახათ, სირცხვილითაც დაიწოდნენ“.

რატომ უნდა დამწვარიყვნენ სირცხვილისაგან ჩვენი წინაპრები „სათითოო სადღეგრძელოს“ მოსმენისას? თავმდაბლური ბუნება ქართველი

¹² გულნარა სტურუა, „ჩვენი სუფრა ქართული“, თბილისი, 2006.

¹³ ნ. ბრეგაძე, მთის მიწათმოქმედება დასავლეთ საქართველოში, თბილისი, 1969.

¹⁴ აკ. წერეთელი, „თორნიკე ერისთავი“.

კაცისა არ მოიაზრებდა ღვაწლისა და დამსახურების განდიდებასა და გაფიქტიშებას. კეთილი და საქვეყნო, საერო საქმენი თავმოდრეკილობითა და სიმდაბლით სრულდებოდა. ამდენად, წარსულში მიუღებელი უნდა ყოფილიყო სუფრასთან ერთმანეთის ქება-დიდება, „თუცა მათში მეტი იყო, საქები და სასახელო“.

როგორც უკვე აღვნიშნავდით, პიროვნული სადღეგრძელოები არ იყო ქართული ისტორიული ტრადიცია. პიროვნული სადღეგრძელოების სუფრაზე წარმოთქმის წესი შედარებით გვიან იღებს სათავეს და საბჭოურ ეპოქაში მკვიდრდება, სუფრის ტრადიციული წესით წარმართვის იგნორირების ფონზე. იყო დრო, როცა ყოველივე ეროვნული, ტრადიციული გამოვლინება სამარცხვინოდ და ჩამორჩენილობად ითვლებოდა.

სასიამოვნოდ უნდა აღვნიშნოს ის ფაქტი, რომ ე.წ. „ფუნდამენტური სადღეგრძელოები“, რომლებიც უცვლელად იყო შენარჩუნებული საუკუნეთა მანძილზე, დღესაც შენარჩუნებულია, ესაა ხერხემალი ქართული სუფრისა. ესენია: უფლის სადიდებელი, მშვიდობის, ნეფე-პატარძლის, კათალიკოს-პატრიარქის და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის, ხელისუფლების (მაგალითად, გურიაში), ადრე კი „მეფე-დედოფლის“ სადღეგრძელო ისმედობა, სამშობლოს, სამშობლოსათვის თავდადებული გმირების, წინაპრების, მეგობრობის, დედამამიშვილების, სიყვარულის, მომავალი თაობის (შვილები, შვილიშვილები, შვილიშვილისშვილები), სანათესაო-სამოყვროსი, რიტუალის მიხეზისა (ქორწინება, დღეობა, ძეობა, რელიგიური დღესასწაული და სხვ.), სუფრის გასრულების წინ ტრადიციულად ისმებოდა და ისმება თამადის სადღეგრძელო, ხოლო სუფრა გასრულდება ყოვლადწმინდა ღმრთისმშობლის სადიდებელი სადღეგრძელოთი.

მეტად საინტერესოა გრიგოლ ორბელიანის პოემა „სადღეგრძელო“-ში¹⁵ აღწერილი სადღეგრძელოები, რომლებიც უნდა მივიჩნიოთ იმ სადღეგრძელოთა ნაწილად, რომლებსაც წარმოთქვამდნენ ჩვენი წინაპრები ტრადიციულად. ეს სადღეგრძელოებია: დაღუპული მეომრების, წინაპრების, ხელმწიფის (წარსულში — ქართველ მეფე-დედოფალთა), მამულის, მეგობრობის, სიყვარულისა და მომავალი გამარჯვებისა, — სულ შვიდი სადღეგრძელო. მაგრამ რას უნდა ნიშნავდეს პოემის დასაწყისში მოტანილი სიტყვები: „მძანო, მორიგის საესე ფიალით, ჩვენცა მოუხსნდეთ ცეცხლსა ანთებულს...“ ეს ხომ ნიშნავს იმას, რომ ლხინისას მორიგი ფიალის წინ სხვა სადღეგრძელოებიც წარმოუთქვამთ მეომრებს? არ უნდა დაგვაიწყიდეს, რომ გრიგოლ ორბელიანის მიერ აღწერილი ლხინი მეომართა ლხინია. საქორწინო ლხინს ალბათ ცოტა სხვა ჟღერადობით წარმართავდა პოეტი, აქ წარმოთქმული სადღეგრძელოები ქორწინების, ძეობის, სხვა სარიტუალო სუფრებზეც წარმოითქმებოდა. უნდა ვიფიქროთ, რომ ზემოაღნიშნულ სადღეგრძელოებს კონკრეტული სუფრის შინაარსის და მიხ-

¹⁵ გრ. ორბელიანი, „სადღეგრძელო, ანუ ომის შემდგომ ღამე ლხინი ერეგნის სიახლოვეს“.

ანდასახულობის შესაფერისი სადღეგრძელოები დაემატებოდა, მაგალითად, ნეფე-დელოფლის, ძეობის, რელიგიური თუ საერო დღესასწაულების მიძღვნილი სადღეგრძელოები, სანათესაო-სამოყვრო-სამეზობლოს სადღეგრძელოები.

ქართული ტრადიციული სუფრის მიმდინარეობა, „ნადიმსა შინა წინამძღვრის“, ანუ თამადის მიერ წარმოთქმული სადღეგრძელოების თაღარიგი, აზრითა და გამონატვის ფორმით საღმრთო ლიტურგიის უმთავრესი ასპექტებიდან საზრდოობს და ფორმირდება.

შევვებით რამდენიმე მნიშვნელოვან მომენტს საღმრთო ლიტურგიიდან. საღმრთო ლიტურგია ღმრთის სადიდებელი ლოცვებით იწყება, ქართულ სუფრაზეც ხომ პირველი სადღეგრძელო უფლის სადიდებელია. ამ სადღეგრძელოს სუფრაზე მშვიდობის სადღეგრძელო მოჰყვება. გაეხსენოთ კვერექსები — მოკლე ლოცვათა წყება, რომელსაც წირვისას დიაკონი წარმოთქვამს. დიდი და მცირე კვერექსები იწოდება „მშვიდობიან“ კვერექსებად, რადგან თითოეული მათგანი იწყება მოწოდებით: „მშვიდობით უფლისა მიმართ ვილოცოთ“. მნიშვნელოვანი მომენტია წირვისას მიცვალებულთა მოხსენიება და ლოცვა მათი სულების ცოდვათა მიტევებისა და ნათელში მყოფობისათვის. გარდაცვლილ ახლობელ ადამიანთა მოგონება ხომ ქართული სუფრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია. საღმრთო ლიტურგიისას ასევე მოიხსენებიან და დაილოცებიან ცოცხლები, მრევლის წევრები და მათი ახლობლები, კათალიკოს-პატრიარქი, მიტროპოლიტი, მთავარეპისკოპოსნი და ეპისკოპოსნი, ყოველნი სამღვდელონი. ასევე ისმის ქართულ სუფრაზე სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქის, მცხეთა-თბილისის მთავარეპისკოპოსის, ბიჭვინთისა და ცხუმ-აფხაზეთის მიტროპოლიტის, უწმინდესისა და უნეტარესის, დიდი მეუფის ილია II, პატიოსან მღვდელთა და საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სადღეგრძელო.

„ვიეყარებოდეთ ურთიერთარს, რათა ერთობით აღვიარებდეთ მამასა და ძესა და წმინდასა სულსა, ერთარსებასა და განუყოფელსა“, — ისმის საკურთხევილიდან წმინდა მოწოდება. ქართულ სუფრაზე ხომ დღესაც ისმება სიყვარულის სადღეგრძელო, რაც უძველესი ტრადიციია. გაეხსენოთ გრიგოლ ორბელიანის პოემა „სადღეგრძელოში“ წარმოთქმული სიყვარულის სადღეგრძელო! სიყვარული ხომ თავად ღმერთია და სწორედ ამ ღვთიური სიყვარულით არის გაჟღერებული თითოეული სადღეგრძელო და, საერთოდ, თავად სუფრა.

კახელი კაცი იტყვის: „მოდი, პური გაგტეხოთო“, რაც ნადიმს, „პურ-ღვინობას“, სერობას, ლხინის ტრაპეზს ნიშნავს. პურის გატეხვის წესჩვეულება ღრმად ქრისტიანული მოვლენაა: „მიიღეთ და ჭამეთ, ესე არს ხორცი ჩემი თქვენთვის და მრავალთათვის განტეხილი მისატყვებელად ცოდვათა“, და შემდეგ: „სუთ ამისგან ყოველთა, ესე არს სისხლი ჩემი თქვენთვის და მრავალთათვის დათხეული მისატყვებელად ცოდვათა“, ეუ-

ბნება მაცხოვარი მოციქულებს და ამით სათავეს უდებს ექპარისტიული საიდუმლოს აღსრულებას: ქრისტეს ხორცად და სისხლად გარდაქმნილი პური და ღვინო კაცთათვის სულისა და ხორცის საკურნებლად იქცევა. პურის გატეხვის წესი უფლისადმი თავყანისცემისა და სიყვარულის ნიშნად უნდა მივიჩნიოთ. როცა ქართველი კაცი პურის გატეხვით იწყებს ტრაპეზს, ეს იმას მოასწავებს, რომ სუფრა მისთვის წმინდა და ამაღლებული რიტუალია.

ქართველი კაცისათვის სადღერძელო იმ ამაღლებული, წმიდა და წრფელი დამოკიდებულების გამომხატველი იყო მის მიმართ, ვისაც ადღერძელებდნენ ღვინით — ღვთიური სითხით — ღვთიური მადლის მისაღებად. ამის დასტურია ერთ გურულ ხალხურ სიმღერაში გამოთქმული განწყობა: „ჩხავრის ღვინით გადღერძელებ, მადლი შეგეწევა“ („ჩემო ნათლიდედა“).

რა მადლი უნდა იგულისხმებოდეს გურული სიმღერის სიტყვებში? თუ მთლიანობაში გავიაზრებთ სიმღერის ზემოაღნიშნულ სიტყვებს, შევამჩნევთ რამდენიმე საინტერესო ასპექტს, კერძოდ, სტუმარი ნათლიდედას სთხოვს ჩხავერის, როგორც საუკეთესო გურული ვაზის ჯიშის ღვინოს, რომლითაც დალოცავს ნათლიდედას და რომელსაც დღერძელობასთან ერთად მადლიც მიეცემა. რადგან ღვინო ღვთიური სითხეა, იგი ღვთიური მადლითაა აღბეჭდილი, და სწორედ ეს ღვთიური მადლი მიეცემა ნათლიდედას ნათლიის დალოცვითა და დღერძელობით, სადღერძელო ხომ იგივე დალოცვაა.

ქართული სუფრა რომ ქრისტიანული დვრიტითაა ნაქარგი, ამაზე კარგად მეტყველებს უნიკალური წესი: სუფრის დაწყება ღვთის სადიდებელი სიტყვებით და დამთავრება ღვთისმშობლისადმი აღვლენილი ლოცვით. ეს წესი მთელს მევენახეობა-მეღვინეობის მიმდევარ ქრისტიან ერთაგან მხოლოდ ქართველთა შორისაა გავრცელებული.

ქართული სუფრის კიდევ ერთ საინტერესო ნიუანსს უნდა გავუსვათ ხაზი. ცნობილია, რომ ქართველი სადღერძელოს ფეხზე ადგომით სვამს, ამასთანავე, ტრადიციულად ფეხზე დგება ის, ვისაც ადღერძელებენ. ზომ არ მოგვაგონებს ეს მოვლენა მართლმადიდებლურ წესს მლოცველთა ფეხზე დგომისა?

ქართველის კიდევ ერთი ჩვეულების შესახებ: ქართველი კაცი ღვინოს არასოდეს არ შესვამს სადღერძელოს წარმოთქმის, ანუ დალოცვის გარეშე.

სუფრობა, ნადიმი, ღვინო ქართველთათვის მნიშვნელოვანი ყოფით-ზნეობრივი რიტუალი იყო როგორც წარმართულ, ისე ქრისტიანულ ეპოქებში. არა ერთი ლიტურატურული წყაროს მოშველიება შეიძლება იმის ნათელსაყოფად, თუ როგორ იღვინდნენ და ნადიმობდნენ ქართველები ძველად.

„ქართლის ცხოვრება“ (ტ. IV):

„ტაბლასა ზედა სჭამდიან და ნადიმობდნენ ... სმიდიან ღვინოსა ...“ (გვ. 24);

„ღვინთა ღვინობა და ჭირთა ჭირობა ...“ (იქვე);

„ნადიმობდნენ მეფეთა თანა და ურთიერთანა....“ (იქვე);

„უძეტესი დიდი იყო დღესასწაული არმაზისა და შემდგომად თავყვანისცემისა ჰყვიან ნადიმნი და განცხრომანი დიდითა ჭამითა და ღვინის სმითა.....“ (იქვე);

XI-XII საუკუნეების მიჯნა — „ამირან დარუჯანიანი“:

„...გარდახდა პურობა.....დედოფალმა მოახსენა: თქვენ ყრმანი ხართ და ღმერთმა ათას წელ ცოცხლენ მეფობა თქვენი...“ (გვ. 88);

„... პური ვჭამეთ და ღვინო ვსვით, მერმე აავსო ჭიქა ერთმან, ზე ადგა და ეგრე თქვა: ადიდენ ღმერთმან სეფედავლე იგი დარისპანისძე....“ (გვ. 105);

„.... და ღვინოს სმიდეს მრავალგან და ყველანი სეფედავლეს მზესა ფიცვედეს და ლოცვიდეს...“ (გვ. 105);

„კვლა აასვო ჭიქა და მე მომცა და ეგრე მითხრა: „დალოცე შენცა სეფედავლე დარისპანისძე და მაშინ შესვიო“ (გვ. 206).

XII საუკუნე — „ვეფხისტყაოსანი“:

„შეიქმნა სმა და პურობა, მსგავსი მათისა ძალისა, სხვა გახარება ასეთი არს უნახავი თვალისა, ჯამი და ჭიქა-ყველაი, ფეროზისა და ლალისა, არვისი ბრძანა მეფემან, არცა გაშვება მთვრალისა? (476);

„კვლაცა დაჯდა მხიარული, მოიმატა სმა და მღერა, კვლა გაგრძელდა ნადიმობა ბარბითი და ჩანგთა ჟურა“ (482);

„სმა, პურობა, გახარება ქმნეს, ჯალაბი გაადიდეს, ვითარცა ქორწილობა ხამს, ეგეთსა გარდინდიდეს“;

დედოფალი ტარიელისა და ნესტან-დარუჯანის ქორწილზე ასე მიმართავს მექორწილეთ: „ულოცეთა დღეგრძელობა, ესე ღმერთსა შევედრენით“.

* * *

მაინც რა მომაჯადოებელი ძალაა ისეთ რიტუალში, რომელსაც ქართული ლხინი ჰქვია? რა არის ქართული ლხინი ტრადიციული გაგებით? უპირველესად, ამაღლებული კატეგორიის უბრწყინვალესი ნიმუში, ამქვეყნიერი ცხოვრების სილამაზის ჭეშმარიტი გამოვლინება უფაქიზესი ჰარმონითა და ექსპრესიით, დინამიურობითა და აღმაფრენით. ცხოვრებისეული სიბრძნითა და სიდინჯით; იმაედროულად, ზღვარდაუდებელი, უსამანო და უჯვებრო პოეტური სულის აღტაცება, სულიერისა და ხორციელის განსპეტაკებული მთლიანობა; უდიდესი ზეციური და მიწიერი სიყვარულისადმი ზიარება; პურისა და ღვინის, როგორც ღმრთისაგან ბოძებული უდიდესი სიკეთის განცდა-გაცნობიერება.

ქართული ლხინი თავისი არსით მაღალზნეობრივი, ფსიქოლოგიური მუხტის მატარებელია, ამავე დროს იგი წარმოადგენს ფიზიკურად და სულიერად ჯანმრთელი ადამიანების თავყრილობას, სადაც თანამეინახენი თავად არიან ლხინის — ამ დიდი სანახაობის, დიდი თავყრილობის

შექმენელი და აქტიური მონაწილენი.

ის, რომ ლხინი, პურობა, ნადიმის რიტუალი ქართველი კაცის ცნობიერი სამყაროს განუყოფელი და განმაპირობებელი რამ იყო დღენიდაც, ამას ცხადად გვიდასტურებს შოთა რუსთაველი ტარიელის სიტყვებით: „შვეიდი, შვექმნი ნადიმი ნიადაგ ლხინსა ჩვეულმან“. ნადიმის შექმნა მოიაზრებს ყოველივეს, რაც კი ნადიმს ქმნის და აყალიბებს, როგორც მრავალსპექტიან შემოქმედებით პროცესს. სტრიქონის პირველი ნაწილი სწორედ მისი შემოქმედებითი ბუნების გამომხატველია. მას ძალუძს შექმნას ნადიმი. თავად შოთა რუსთაველი ხომ „ქმნას“ განიხილავს როგორც შემოქმედებით პროცესს: „რომელმან შექმნა სამყარო“. ამდენად, ნადიმის შექმნაც შემოქმედებითი ქმნადობის შედეგია. სტრიქონის მეორე ნაწილი კი: „ნიადაგ ლხინსა ჩვეულმან“ პირდაპირ მიგვანიშნებს იმას, რომ დღიდან გაჩენისა ქართველი კაცისათვის ლხინი, გახარება მისი ხასიათის განუყოფელი და თანამდევი თვისება იყო.

სულხან-საბა ორბელიანი განგვიმარტავს: „ლხინი — სიხარულით გახარება“. რა სიხარულზეა მინიშნება? რა სიხარულით ვხარობთ ჩვენ ლხინის თანაზიარნი? რას ნიშნავს თავად „სიხარულით გახარება“? ლოგიკური დასკვნით, ლხინი არის იმგვარი თავშეყრა ადამიანებისა, რომლებიც ესწრაფვიან ურთიერთთან შეხვედრას, რაც ანიჭებს მათ სიხარულს, სიხარულს კვლავ ერთმანეთის ხილვისა, მოფერებისა, მოსიყვარულებისა, ყოველდღიური ცხოვრებისეული ჭირ-ბოროტის დროებით დავიწყებისა, ურთიერთის გამხნეებისა, დღეგრძელობა-დალოცვისა.¹⁶

„ღვინო ახარებს გულსა კაცისასა, საცხებელითა მხიარულ-ყოფად პირი და პური გულსა კაცისასა განამტკიცებს“ (ფს. 103,15).

ამდენად, ღვინო ადამიანთა გუნება-განწყობის ამაღლებას უწყობს ხელს და ერთად ყოფნისა და თავის შექცევის სურვილს უძლიერებს, ამაღლებული განწყობა ლექსისა და სიმღერის წარმოთქმის, მოჭარბებული ენერგია კი მოძრაობის, ანუ ცეკვა-თამაშის სურვილს ბადებს, თანდათანობით ყალიბდება ჩვევა და შემდეგ გარკვეული წესი პურობისა და საფუძველი ეყრება ტრადიციული რიტუალის ჩამოყალიბებას.

აი, როგორ გვიხასიათებს იაკობ მანსვეტაშვილი ქართველი გლეხკაცის ლხინს ილიაობის დღესასწაულზე საგურამომი:¹⁷ „აგერ ცოტა მოშორებით გუგუნებს მძლავრი, ღონიერი, შეწყობილი სიმღერა გლეხებისა. ამათაც კარგად გადაუკრავთ, ყანწები თუმცა არა აქვთ, მაგრამ ჯამებს კი მადიანად აცარიანებენ. მიყვარს ამათი შვება-ლხენა. პატარაობითგანვე ვარ ამას შეჩვეული, სოფელში ბევრჯერ ვყოფილვარ ამის მნახველი. გლეხი თუ ლხინობს, ლხინობს სრულის გულითა და სულითა, თუ მხიარულობს — მთელი მისი არსება ხარობს, თუ თამაშობს, მღერის, ჰგრძნობ,

¹⁶ სულხან-საბა ორბელიანი, „სიტყვის კონა“.

¹⁷ ი. მანსვეტაშვილი, მოგონებანი, 2006.

რომ ყველა ძარღვი, ყველა ასო სხეულისა უძღერის, უთამაშებს. ამ დროს ის ყველაფერს ივიწყებს, მხოლოდ თავის გრძნობას ემორჩილება, სხვა ფიქრს თავიდან იცილებს, ღვინოსაც ადვილად იტანს. იქნება ეს ჯანის სიღონეს, სიმრთელეს უნდა მიეწეროს? შესაძლებელია, მაგრამ ისიც კი უნდა ითქვას, რომ გლეხს ღვინოში, ქეიფში მოძრაობა უყვარს: მღერის, თამაშობს, ცანგალას ჩამოუვლის, ფერხულს გააბამს, ჭიდაობას გაჰმართავს, და ამასობაში ყველას ადვილად იტანს, საჭმელსაც კარგად ირგებს და სასმელსაც“.

ქართული ხასიათის ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისებების — სილადის ჩამოყალიბებაში ხომ არ უნდა ჰქონდეს გადამწყვეტი მნიშვნელობა ვაზის კულტურას და მასთან უშუალოდ დაკავშირებულ ქართული ღვინის ფენომენს? გულღიაობა და სიხარული ღვინოსთან, სუფრის რიტუალთან დაკავშირებული და მათგან უშუალოდ მომდინარე ზნეობრივ-ესთეტიკური მახასიათებელი თვისებებია. არის თუ არა ლალი ადამიანი, რომელსაც შეუძლია გაიხაროს ღვინისგან მიღებული სიხარულით?

ქართულ ყოფით სამყაროში ღვინი ჩამოყალიბდა, როგორც სულიერ-ზნეობრივი ამაღლების, მოყვასისადმი სიყვარულის, ერთიანობისაკენ სწრაფვის გამოხატულება. ვფიქრობთ, რომ ქართველი კაცის სტუმართმოყვრული ბუნების, მისი ხასიათის ჩამოყალიბებაში ვაზისა და ღვინის კულტურას განმსაზღვრელი როლი ენიჭება.

აი, როგორ გვიხასიათებს წმინდა ილია მართალი (ჭავჭავაძე) ვენახის მნიშვნელობას ქართველი მიწათმოქმედის ყოფა-ცხოვრებისა და მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში: „ვენახი ხომ ერთის დღისა და წლის საქმე არ არის, იგია ნაყოფი დიდის ხნის ჯაფისა და შრომისა, იგია თავნი, ნელნელა მოგროვილი მამა-პაპის ოფლის ღვრისა და თითქმის უტყვი ისტორიაა მთელის ოჯახის ეკონომიურ ყოფა-ცხოვრებისა და ნაშრომ-ნაღვაწისა. აქაური გლეხკაცი შეჰხარის ვენახს ჯერ როგორც თავისთავად ძვირად ღირებულს ქონებას და მერე როგორც მამა-პაპის ნაშრომ-ნაღვაწის სახსოვარს და ნაშთსა. ეს ქონებრივი და ზნეობრივი ღირსება ვენახისა, ერთად შეერთებული, უეჭველია კარგად უნდა ზემოქმედებდეს აქაურ გლეხკაცობის აკარგიანობაზე, მისის ზორცისა და სულის მოძრაობაზე“.¹⁸

თამამად შეიძლება აღვნიშნოთ, რომ არ გვეულება სხვა უფრო ლაკონიურად, ღრმაზროვნად და ყოვლისმომცველად დახასიათებული სახის-მეტყველება ქართველი მევენახე მიწათმოქმედისა. მაინც როგორია მევენახეობა-მეღვინეობის ზეგავლენა „აქაური გლეხკაცობის აკარგიანობაზე, მისის სულის და ზორცის მოძრაობაზე?“ რა ნიშნით ხასიათდება ქართველი მევენახე-გლეხკაცის „სულისა და ზორცის“ მოძრაობა?

„სულისა და ზორცის მოძრაობის“ უპირველესი ცნობიერი და გამომხატველი ნიშანი არის სტუმართმოყვრული ბუნება ქართველი კაცისა.

¹⁸ ი. ჭავჭავაძე, თხზ. ტ. VI, 1956. გვ. 203.

სტუმართმოყვარეობის ადათი ხომ არსობრივად „პურ-ღვინის“, ტრაპეზის გარშემო გვირგვინდება, ტრაპეზი კი წარმოადგენს ღმრთისაგან ბოძებულ მადლის განაწილებას სტუმართა მიმართ და ამ რიტუალით მიღებული ამაღლებული განწყობილების შექმნას, რაც თვით ამ მადლის გამცემს უმრავლებს ღვთიურ მადლს. ვენახი, ღვინო, პური და სტუმარიც ხომ ღმრთისაგან მოვლენილი სიკეთენი და დიდი მადლია. ტრადიციულ ქართულ სუფრას თანდათან შემოეძარცვა ბრწყინვალე შესამოსელი და ერთგვარად გახუნდა, მაგრამ დღეს ქართული სუფრა თანდათანობით აღიდგენს ჩვეულ ქრისტიანულ იერსახეს — შინაარსობრივადაც და ფორმითაც.

ქართველი კაცისათვის ბედელში პური და ქვევრში ღვინო ძირითადი სარჩო-საბადებელი იყო, რაც მისი ღირსებისა და კაცურ-კაცობის ნიშანიც იყო:

„არც არავის ყმა ვყოფილვარ,
არც არავინ ყმად მყოლია,
ძველი პური, ძველი ღვინო
წლით-წლობამდე გამყოლია“.

კარგად გვისხნის პურ-ღვინიანი კაცის ხასიათს ერთი ხალხური ლექსიც:

„წუწკ კაცზე პურ-ღვინიანი
ასი გაფრენით მეტია“.

ამ ხალხურ ლექსში ორი მთავარი ასპექტი მოიაზრება: 1. ლოგიკურია ვიფიქროთ, რომ წუწკ ადამიანს არ ახასიათებს ის თვისებები, რაც ნიშნეულია პურ-ღვინიანი ადამიანისათვის — სტუმართმოყვარეობა, ხელგაშლილობა, გულგაშლილობა, მოყვასის სიყვარული, სილაღე, ღვთიურ მადლთან ზიარება. 2. პურ-ღვინიანი კაცი „ასი გაფრენით“ მეტი ყოფილა წუწკ კაცთან შედარებით. „ასი გაფრენით მეტობაში“ ღრმა სიმბოლური მინიშნება უნდა მოიაზრებოდეს: ამგვარი ხატოვანი გამოთქმა მიგვანიშნებს „პურ-ღვინიანი“ კაცის ამაღლებულობაზე, რომელიც ზეცისაკენ, ანუ უფლისკენ მიმსწრაფია. სიტყვა „ასი“ მთქმელს შეუდარებელი უპირატესობის გამოსახატავად აქვს გამოყენებული. ეჭვგარეშეა, რომ „პურ-ღვინიანი“ კაცის ცნება ქრისტიანული ცნობიერების ერთი ნათელი გამოანახივია. ამ თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ქართულ ყოფით სამყაროში შემორჩენილი საახალწლო დალოცვა: „თქვენი კოდები ყოფილა სავსე წმინდა ფქვილითა, თქვენი ქვევრები ყოფილა სავსე წითელი ღვინითა“.

„პურ-ღვინიანობა“ ადამიანის ფსიქოლოგიური პორტრეტის ერთგვარად განმსაზღვრელი ფენომენი გახლავთ. რას გულისხმობენ, როცა ადამიანზე იტყვიან: „პურ-ღვინიანი“ კაციაო! — იმას, რომ ეს კაცი პურისმჭამელი, ანუ ბევრის მჭამელი და ბევრის მსმელი იყო? — არამც და არამც! — მაშ, რა არის არსებითი ტერმინში „პურ-ღვინიანი“?

„პურ-ღვინო“ ნიშნავს: 1. საჭმელ-სასმელს; 2. ჭირისა და ლხინის სუფრას, პურობას; 3. პურსა და ღვინოს — უზენაესის მიერ ადამიანისადმი

ნაბობებ უმთავრეს საკვებ პროდუქტებს, „ჭამადს სიცოცხლისა“ და „სა-სუმელს სიცოცხლისა“.

როგორია „პურ-ღვინიანი“ ადამიანი? — 1. პურ-ღვინის (პურის ჭამის, ქეიფის) დამფასებელი, მესტუმრე ხალისიანი და მომღვინე; სტუმართ-მოყვარე, ხელგამოწევი და გულგამოწევი ადამიანი. 2. ღვთიური მადლით ცხებული, ღვინის მადლთან ნაზიარები, ზნესრული, სულით მადალი.

როგორც ვხედავთ, „პურ-ღვინო“ ქართულ ყოფიერებასა და ცნობიერე-ბაში ღრმად დამკვიდრებული ტერმინია. მაშ, რატომ ვამბობთ დღეს „პურ-მარილს“ ნაცვლად „პურ-ღვინისა“? როგორც ჩანს, ეს ტერმინი ქართულ სინამდვილეში რუსული სამყაროდან შემოვიდა, რადგან „პურ-მარილი“ პირდაპირი თარგმანია რუსული „Хлеб-соль“-ისა.

წმიდა მამათა განმარტებით, „მარილს“ წმიდა სახარებაში ღრმა სიმ-ბოლური მნიშვნელობა აქვს და უწინარესად გამოძახატველია სულიწმი-დის მადლისა, რომელიც სულთმოფენობის ჟამს გარდამოვიდა წმინდა მოციქულებზე და, ამდენად, ქრისტეს ეკლესია დაფუძნდა. სულთმოფენო-ბამდე იესუ ქრისტე მოციქულებს ეუბნება: „თქვენ ხართ მარილი ქუეყ-ანისაჲ, უკეთუ მარილი იგი განქარდეს, რაფთა-მე დაიმარილოს? არღარა შემძლებელ არნ მერმე, არამედ განგდებად გარე და დათრგუნვად კაცთა მიერ“ (მთ. 5, 13). — უფალს „მარილის“ კონკრეტული მნიშვნელობა აქვს მხედველობაში: იგი მოციქულებს, და უკვე შემდგომ — მღვდელმსახურთ, იმ უზენაეს საეკლესიო მსახურებაზე მიანიშნებს, რომლის მეოხებითაც მრევლი ღვთის სიტყვას ეზიარება, რწმენაში ძლიერდება და ისევე გადაურ-ჩება გახრწნას, წარწყმედას, ვითარცა კეთილად შემარილებული ხორცი.

როგორც ჩანს, პურობის სახელდების რუსულენოვანი (ძველსლავური) „Хлеб-соль“, ანუ „პურ-მარილი“ ორ ქრისტიანულ საეკლესიო-სადღვთის-მეტყველო ხატ-სიმბოლოზე შეჩერდა: „პურზე“, რომელიც ჯვარცმული ქრისტეს ხორცის სიმბოლოა, და „მარილზე“, რომლითაც ეკლესიის მსახურთა ღვთივმონიჭებული მისია გამოიხატება. ასე რომ, რუსული „პურ-მარილი“, მთლიანობაში, ეკლესიის, ანუ ქრისტეს სხეულის შინა-არსის შემცველი სახელია.

პურობის ქართულ ტრადიციულ სახელს — „პურ-ღვინო“ ასევე საგან-გებო საღმრთისმეტყველო დატვირთვა აქვს და გამოძახატველია ქრისტეს ხორცისა და სისხლისა, ანუ ეკლესიის შვიდ საიდუმლოთაგან უმნიშვნე-ლოვანესისა — ზიარების წმიდა საიდუმლოსი. თავად უფალი ბრძანებს: „რომელი ჭამდეს ჳორცსა ჩემსა და სუმიდეს სისხლსა ჩემსა,.. იგი ჩემ თანა დადგრომილ არს... აქუნდეს ცხორებაჲ საუკუნოდ“ (ინ. 6; 54, 56). ასე რომ, ქრისტიანი ქართველის ცნობიერებაში სახელი „პურ-ღვინო“ უშუალოდ უკავშირდება ქრისტესმიერი ცხოვნების საიდუმლოს — იმ ჭეშ-მარიტ გზას, რომელსაც საუკუნო სიცოცხლისაკენ მივყავართ.

ექვთიმე თაყაიშვილისეული მოგონება ერთხელ კიდევ გვიდასტურებს,

რომ „პურ-ღვინო“ (და არა „პურ-მარილი“) ქართულ სამყაროში წარმოშობილი ტერმინია. „გასული საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოს ყოფილი კავშირგაბმულობის სამინისტროს შენობაში (რუსთაველის პროსპექტზე, თ.ღ.) მოთავსებული იყო ე.წ. სასტუმრო — „მუხრანსკის“ ნომრები. ის სასტუმრო ლამაზი იყო, მისი ქვედა სართული ეკავა მაშინ ცნობილ რესტორან — „პურ-ღვინო“-ს, რომელიც ლიხაურელ სანდრო თოიძეს ეკუთვნოდა, იქ უმთავრესად ინტელიგენტები დადიოდნენ, ორ კაცზე მხოლოდ ერთი კვარტი ღვინის მოთხოვნა იყო მიღებული და საქმიანი საუბარი. ვიგინდარა აქ ვერ მოვიდოდა“.

ექვთიმე თაყაიშვილის მოგონება მეტად მნიშვნელოვანი და საყურადღებოა. უპირველეს ყოვლისა, რესტორანში ამგვარი ტრადიციის არსებობა მიგვანიშნებს იმჟამინდელი საზოგადოების დახვეწილ ყოფით კულტურაზე, შეგვახსენებს, რომ სუფრა მხოლოდ საქეიფო და თავშესაქცევი საშუალება არ იყო, არამედ განმარტოებული საუბრის საშუალებაც და ადგილიც. აქ ყურადღებას იქცევს ღვინის ნორმირებული მოხმარების წესი. კვარტიანი ბოთლი დაახლოებით 1,200 ლიტრი მოცულობისა იყო და ჰქონდა, დღევანდელი ტერმინი რომ ვიხმაროთ, ძალიან ლამაზი ღვინი. მეტად ნიშნულია ის, რომ ამ რესტორანში ძირითადად ინტელიგენტები დადიოდნენ, ვიგინდარა ვერ გაბედავდა იქ შესვლას. ამასთანავე, მრავლისმეტყველია ის გარემოება, რომ ამგვარი შინაარსისა და დანიშნულების რესტორანს „პურ-ღვინო“ ერქვა, ყოველივე ეს მეტყველებს ტერმინ — „პურ-ღვინის“ ტრადიციულ-სიმბოლურ შინაარსზე, საზოგადოებრივი თავშეყრის ამგვარი ადგილის არსებობა კი იმჟამინდელი საზოგადოებრივი ცხოვრების დახვეწილი ეტიკეტის არსებობას ადასტურებს.

ქართული სუფრა, სალხინო თუ თალხი, ქართველობასთან ერთად ყოველთვის იარსებებს, რამეთუ ვაზი და ღვინო ჩვენი ყოფიერებისა და ცნობიერების უშრეტი წყაროა. მართალია, დროისა და გარემომცველი სამყაროს ცვალებადობა მეტ-ნაკლებად ახდენს ზეგავლენას ტრადიციულ წეს-ჩვეულებებზე, კერძოდ, ტრადიციული ქართული სუფრის რიტუალზეც, მაგრამ ვერასოდეს მოიშლება ისეთი არსებითი ნიშან-თვისებები, როგორიცაა სტუმრობის სიხარული, ერთად მიღება პურ-ღვინის მადლისა; რა მოშლის ქორწილს, ძეობას, დღესასწაულებს — რელიგიურსა თუ საეროს, ადამიანთა თანამდევნი ყოველთვის იქნება ასევე თალხი სუფრა. ასე არის და ასე იქნება, მაგრამ ჩვენ ყოველთვის უნდა გვაფიქრებდეს ის, თუ რამდენად ვინარჩუნებთ ტრადიციულ წეს-ჩვეულებებს სუფრის გაწყობისა და გაძღოლისა, სტუმრის მიღებისა და გასტუმრებისა, ამგვარი დაფიქრების საფუძველი ნამდვილად გვაქვს დღევანდელ ქართველებს.

ასე განსაჯეთ, საოჯახო-სარიტუალო დღესასწაულების აღნიშვნამ

დაქირავებულ დარბაზებში გადაინაცვლა, ეს ეხება როგორც საღვინო, ისე თაღ სუფრებს. შვილიშვილების და შვილების (მოზარდი თაობის) დაბადების დღეებსაც დაქირავებულ გასართობ ცენტრებში მართავენ. რას მოასწავებს ქართველთა ამგვარი ქმედება, როცა სტუმრებს (ნათესაებს, მოყვრებს, მეგობრებს) საკუთარი სახლისა თუ ბინის კარს ვუკეტავენ და სადღაც უცხო კედლებში ვეპატიჟებით? ალბათ დაგვეთანხმებით, რომ ამგვარ შემთხვევებში გაფერმკრთალებულია სტუმრის მიღების, სტუმრად მისვლის სიხარული. რითი ვასიამოვნებთ ამ შემთხვევაში მოწვეულ სტუმრებს, შეკვეთილი, გამაყრუებელი სიმღერებით, ტაშთანდურით, თუ გვერდით მაგიდასთან შეკრებილი უცხო ხალხის ჟივილ-ხივილითა და ყაყანით? ზღება ისე, რომ ჩვენ ჩვენთვის საპატიო და საყვარელ ადამიანებს მართოდენ საჭმელად და ღვინის დასალევად ვიწვევთ. ამგვარ გარემოში რა ესტეტიკური სიამოვნების მიღებაზე შეიძლება ვილაპარაკოთ, როცა ჩვენი სტუმრები ვერც მღერიან და ვერც გვერდით მჯომს ვერ აკებინებენ ვერაფერს გაუთავებელი კაკაფონიისა და გნიასის გამო. თუკი ტრადიციულ ქართულ სუფრაზე სტუმარი თავად აქტიური მონაწილეა პურობისა — სადღევრძელოს წარმოთქვამს და მას უსმენენ, მღერის, ცეკვავს და გულთანად მოიღვინებს, თანამედროვე სუფრაზე იგი პასიურია, უფუნქციოა, დათრგუნულია და არ ძალუძს ხშიერად გამოხატოს თავისი პოტენციური შესაძლებლობა მჭევრმეტყველებისა, ენაფრთიანობისა, სიმღერა-ცეკვისა თუ იუმორისა.

უკანასკნელ ათწლეულებში წარმოშობილი ტენდენცია ქართული სუფრის ე.წ. „ავტონომიზაციისა“ უკვე წესად ჩამოყალიბდა. მრავალრიცხოვანი სტუმარი ნაწილდება 8-12 კაცთან მაგიდებზე. ამ გზით ყალიბდება „ავტონომიური მაგიდები“. ამასთანავე, მაგიდების შეერთება ერთიან მაგიდად (სურვილის შემთხვევაში) კატეგორიულად იკრძალება. მიმტანთა განმარტებით, ეს უფროსობის განკარგულებით სრულდება.

მეტად დამაფიქრებელია ის, რომ ამ ბოლო ათეულ წლებში თითქმის წაიშალა ზღვარი საღვინო და თაღ სუფრებს შორის. თაღი სუფრა შინაარსით უნდა ასახავდეს იმ განწყობას, რა განწყობაც ამ რიტუალის მონაწილეთა შორის სუფევს (ან უნდა სუფევდეს). ესაა გულისტკივილი და სინანული ამ ცხოვრებიდან უკანასკნელ გზაზე გაცილებული ადამიანის გამო. ადამიანები მოსული არიან იმისათვის, რომ პურ-ღვინით შესანდობარი უთხრან მიცვალებულს, გაიხსენონ მისი ცხოვრების გზა, მისი დამსახურებები, მწუხარებები, მწუხარებები, მიცვალებულს დაულოცონ დანატოვრები. ეს არის არსი თაღი სუფრისა, ანუ ქელებისა.

თაღი სუფრა შესაფერისად მკაცრად რეგლამენტირებული კერძებით უნდა გაიწყოს. რა ზღება დღეს? თაღი სუფრა ისეთი კერძებით არის გაწყობილი, რაც უფრო მეტად საღვინო სუფრას დაამშვენებდა. მიუხედავად იმისა, რომ სუფრა საათსა ან საათნახევარში სანახევროდ ცარი-

ელდება, იგი რამდენიმე საათს მაინც გრძელდება. იწყებენ ანექლოტების, სასაცილო ამბების მოყოლას, იცინიან, ხმაურობენ, რაც არა მარტოდენ იქ მყოფი ჭირისუფლების უპატივცემულობას, არამედ გარდაცვლილი ადამიანის სულის შეწუხებასაც ნიშნავს.

ავიღოთ ლხინის სუფრები — ქორწილი, ძეობა, დღეობა, დღესასწაული. რამდენი სუფრა გინახავთ ისეთი, სადაც ცეკვა-თამაში და სიმღერა არა ყოფილა, ან თუ ყოფილა, ჩვენი ტრადიციული ყოფისათვის უცხო და უჩვეულო. ამგვარი სუფრები ერთგვარად მონოტონური, უშინაარსო და დამღლელია, მით უფრო, თუკი თანამეინახენი შეკვეთილი მუსიკით ირთობენ თავს. როგორ შეიძლება რაფინირებული და ულამაზესი ქართული ცეკვების პატრონი უმარტივეს და ჩვეთვის უჩვეულო მიხვრა-მოხვრის ცეკვებს ცეკვადეს; ანდა რაღა ფასი აქვს იმ ქეთსა და მოლხენას, როცა ერთ „მრავალჟამიერს“ მაინც ვერ შემოსძახებ და ორ-სამკაცნიანი დამკვრელების დაფა-ზურნით ყურებგამოჭედილი ადგები სუფრიდან. კარგად არის ნათქვამი ერთ მშვენიერ ქართულ სიმღერაში: „პურსა ჭამენ და ღვინოს სმენ, სიმღერას არ იტყვიანო, არ ვიცი ვისა ჰგლოვობენ, არ ვიცი, არ იციანო“. დიახ, ძვირფასო მკითხველო, ქართულ სიმღერას გადაეჩვია და ქართულად მღერა არ ძალუძს ქართველთა ერთ ნაწილს — უცხოური მუსიკის (ხშირად მდაბალი ხარისხის) ჰანგებს ყურმიჩვეულ ქართველებს. საბედნიეროდ, ყოველთვის ასე როდი ხდება, თუმცა ერთი შემთხვევაც რომ იყოს, ისიც უარსაყოფი და გამოსასწორებელია. ქართველთა თაობები ოჯახებში მღეროდნენ, ოჯახებში სწავლობდნენ ხალხურ სიმღერებს, რომლებიც მაღალ სულიერ და ზნეობრივ საწყისებს უღვივებდნენ და უძლიერებდნენ ახალგაზრდებს.

არაერთი უცხოელის სიტყვების ციტირება შეიძლება ქართული სტუმართმოყვარეობის, ქართული ღვინისა და ქართული სუფრის ღირსებების დასადასტურებლად. აი, როგორ გამოხატა თავისი შთაბეჭდილება საფრანგეთის „პერნო-რიკარის“ ჯგუფის მეღვინეობის საერთაშორისო განყოფილების დირექტორმა რობინ დეიმ მე-20 საუკუნის 90-იანი წლების პირველ ნახევარში: „საქართველოში ღვინის დამზადების და სტუმარ-მასპინძლობის კულტურა საუცხოოა. ქართველი ხალხი აჩვენებს მაღალ ეთიკურ სტანდარტებს, რაც დაფუძნებულია ძლიერი ქრისტიანული ოჯახის გავლენაზე“.¹⁹

აი, კიდევ ერთი ბურჯთაგანი ქართული ყოფა-ცხოვრებისა, რაც სათანადოდ შენიშნა და დააფასა უაღრესი ობიექტურობით დამნახველმა და შემფასებელმა უცხოელმა — ქართული ოჯახი!

ქართული ოჯახი განსაკუთრებული, ღრმად გამოსაკვლევი და განსახილველი ფენომენია! შეუძლებელია მისი განხილვა ზოგადად, ზედაპირულად, მაგრამ ვინაიდან ჩვენ ქართულ სუფრას შევხებთ, შეუძლებელია

¹⁹ „ჟურნალი „ვანი და ღვინო“, №1-2, 1996.

არ ვახსენოთ ქართული ოჯახი, რომელიც წარმოადგენს ქვაკუთხედს ქართველი ერის, საქართველოს არსებობისა. რა კარგად შეუმჩნევია ბატონ რობინ დეის — ქართველი ხალხის მაღალი ეთიკური სტანდარტები დაფუძნებულია ძლიერი ქრისტიანული ოჯახის გავლენაზეო. მართლაც — და, ჭეშმარიტებაა! ძლიერი ქართული ქრისტიანული ოჯახი არის სათავე სულიერ-ზნეობრივი სიწმინდისა, სიყვარულისა, კეთილშობილებისა, მამულიშვილობისა, ცოდნისა, დარბაისლობისა, პატიოსნებისა, ყოველივე სიკეთისა!

ნურასოდეს დავივიწყებთ, რომ საქართველოს, ქართველი ერის დღეგრძელობა დამყარებულია ძლიერი, ქართულად მოსაუბრე, მრავალხმაზე მომღერალი, ქართული საქმის მკეთებელი ოჯახების სიმრავლეზე. დაე, ქართული სუფრა აწ და მარადის ყოფილიყოს ქართული ოჯახების მაღალზნეობრივი კულტურის სახე, კეთილდღეობისა და ურღვევობის ზეიმი!

